

Sammanfattning

Kunskapen om att konsumtionen av alkohol, narkotika och tobak (ANT) kan orsaka nedsatt hälsa och för tidig död hos den enskilde är väl etablerad. Problem från ANT-konsumtion är dock inte begränsad till individen som konsumerar. Det kan också drabba omgivningen - till exempel vänner, familj men även personer som inte är närstående. För att få en mer heltäckande bild av ANT-användningens konsekvenser i befolkningen är det därför viktigt att även problem från andras ANT-användning dokumenteras. Ett första syfte med den här rapporten är att kartlägga omfattningen av negativa konsekvenser av andras ANT-användning i Sverige år 2021 och att jämföra med resultat från 2013 och 2017.

Att utsättas för problem av andras substansanvändning kan orsaka stora påfrestningar som det går att söka professionell hjälp och stöd för. Det saknas dock uppgifter om hur vanligt det är att söka hjälp för den här typen av problem. Ett andra syfte med den här rapporten är därför att skatta hur vanligt det är att de som utsätts för problem av andras alkohol- och narkotika-användning söker professionell hjälp.

Resultaten baseras på svar från totalt 36 844 personer i åldern 17–84 år som medverkat i en omfattande pappers- och webbenkät. Nedan sammanfattas några av rapportens viktigaste resultat.

Negativa konsekvenser av andras rökning

År 2021 hade drygt en av fyra (27,1 %) någon i sitt liv som, under den senaste 12-månadersperioden, rökte dagligen. Av dessa hade var fjärde påverkats negativt av det, vilket motsvarar 6,9 procent i befolkningen. Ungefär 2 procent hade påverkats mycket negativt av det. Det var generellt sett vanligare bland kvinnor än bland män att uppleva negativa konsekvenser av andras rökning. Jämförs olika åldersgrupper var det vanligare bland yngre än bland äldre. Att ha någon i sitt liv som röker dagligen och att uppleva negativa konsekvenser av det har succesivt minskat sedan 2013.

Negativa konsekvenser av andras alkoholkonsumtion

Drygt var fjärde (26,2 %) hade år 2021, under den senaste 12-månadersperioden, någon i sitt liv som de ansåg drack för mycket alkohol. Knappt hälften (45 %) av dessa hade påverkats negativt av det. Det motsvarar 11,7 procent i befolkningen. En mer allvarlig problematik, att ha påverkats ”mycket” negativt, hade 3,4 procent upplevt. Det var vanligare bland kvinnor än bland män och i yngre åldersgrupper jämfört med äldre.

Andelen som har någon i sitt liv som dricker för mycket alkohol och som påverkats negativt av det var oförändrad mellan 2013 och 2017. Det minskade sedan fram till 2021. Den mer allvarliga problematiken, att ha påverkats mycket negativt, har varit oförändrad över hela mätperioden.

Av fem olika typer av konsekvenser till följd av andras alkoholkonsumtion var det år 2021 vanligast att ha "blivit känslomässigt sårad eller försummad" (9,5 %), följt av "personen har haft en negativ inverkan i ett socialt sammanhang" (7 %) och "personen har misslyckats eller inte utfört något som den förväntades" (5,6 %). Det var mindre vanligt att ha "slutat träffa personen" (2,8 %) och "blivit utsatt för fysiskt våld" (0,4 %). Det var generellt sett något vanligare att dessa konsekvenser orsakades av en familjemedlem jämfört med en partner.

År 2021 hade 7,2 procent upplevt negativa konsekvenser av alkoholkonsumtionen hos personer som man inte känner. Motsvarande för att ha påverkats mycket negativt av det var 1,4 procent. Även dessa problem var vanligare bland kvinnor än bland män och bland yngre åldersgrupper än bland äldre. Negativa konsekvenser av alkoholkonsumtion hos personer man inte känner följer samma mönster som för problem från närståendes drickande. Omfattningen av att påverkats negativt var oförändrad mellan 2013 och 2017, men minskade mellan 2017 och 2021. De mer allvarliga konsekvenserna, att ha påverkats mycket negativt, var oförändrade under mätperioderna.

Negativa konsekvenser av andras narkotikaanvändning

Det var 15,4 procent som år 2021 hade någon i sitt liv som hade använt narkotika, det vill säga antingen narkotiska preparat eller icke-förskrivet narkotikaklassat läkemedel. Det var vanligare att ha någon i sitt liv som använde narkotiska preparat jämfört med läkemedel. En av fyra (24,7 %) som har någon i sitt liv som använder narkotika hade påverkats negativt av det. Det motsvarar 3,8 procent i befolkningen. Andelen som upplevt en mer allvarlig problematik var 1,7 procent. De upplevde att de har påverkats mycket negativt. Det var generellt små skillnader mellan män och kvinnor. Det var betydligt vanligare i de yngre åldersgrupperna än i de äldre.

Det var ungefär lika vanligt att ha någon i sitt liv som använder narkotika och att ha upplevt negativa konsekvenser av det år 2021 som det var 2013. Jämfört med 2017 hade det dock skett en minskning sedan den senaste mätningen. Minskningen hade framför allt skett för problem från narkotiska preparat och inte läkemedel, som legat på ungefär samma nivå under mätperioden.

Sökt hjälp för sig själv på grund av andras alkohol- eller narkotikaanvändning

Det var få av de som har någon i sitt liv som dricker för mycket eller använder narkotika som under den senaste 12-månadersperioden har sökt hjälp för sig själv hos till exempel läkare/psykolog eller anhörigverksamhet. Det var 3,2 procent. Det var vanligare att ha sökt hjälp bland de som också hade påverkats

negativt av det (6,2 %) och vanligast bland de som angav att de hade påverkats mycket negativt (16,2 %). Detta pekar på att problemets allvarlighetsgrad tycks spela roll för benägenheten att söka hjälp.

Generellt sett var det vanligare att ha sökt hjälp bland de som påverkats negativt och mycket negativt av någon i sitt liv som använder narkotika jämfört med motsvarande för alkohol. Vanligast var det att ha sökt hjälp bland de som hade erfarenhet av andras användning av både narkotika och av alkohol. Till exempel hade knappt var tredje (29,9 %) bland de som påverkats mycket negativt av det sökt hjälp. Generellt sett var det fler kvinnor än män som hade sökt hjälp. Att ha sökt hjälp var vanligast i åldersgruppen 30–49 år och mindre vanligt i äldre åldersgrupper.

Att ha sökt hjälp inom vården (t.ex. hos läkare, psykolog eller kurator) var vanligast (59,7 %), följt av inom kommunen/socialtjänsten, till exempel hos kurator (28,0 %) och på internet (13,4 %). 10,3 % hade sökt hjälp hos stödgrupp och 6,3 procent hade sökt hjälp via en stödlinje på telefon.

Slutsats

Trots att omfattningen av att utsättas för andras substansanvändning till viss del har minskat i Sverige är det fortfarande många som drabbas. Sammantaget tycks det också finnas ett betydande gap mellan hur många som har problem av andras alkohol- och narkotikakonsumtion och hur många som söker hjälp och stöd hos sjukvård, socialtjänst eller andra stödfunktioner.